

هەریمی کوردستان و "وازهینانه کهی" ئەرشەد سألحی له سەرۆکایهتی به ره ی تورکمانی

08-04-2021

نووسه ره کان

زریان رۆژه لاتی

کورتە : "وازهینان" یان "لادان" ی ئەرشەد سألحی له سەرۆکایهتی به ره ی تورکمانی، چه نده ی رووداوێکی گرنگی نیوخۆیی بیټ بۆ تورکمانهکانی عێراق و هەریمی کوردستان، ئەوه نده ش ده توانیټ ره هه ندیکی ده ره کیی بیټ وجیی بایه خ بیټ. حالێ هازر تورکمانهکان، به هۆی دابه شبوونه مه زهه بییه که یان به سه ر شیعه و سونه دا، له نیوان به رداشی دوو گه مه ی سیاسی تورکی و ئێرانیان.

زريان رۇژھەلتى |

"وازھىنان" يان "لادان"ى ئەرشدە سالىلىق لە سەرۇكاپەتى بەرەى توركىمانى، چەندەى رووداۋىكى گرنكى نىوخۇبى بىت بۇ توركىمانەكانى عىراق و ھەرىمى كوردستان، ئەوئەندەش دەتوانىت رەھەندىكى دەرەكى بىت و جىي بايەخ بىت. خالى حازر توركىمانەكان، بەھۇى دابەشبوونە مەزھەبىيەكەيان بەسەر شىعە و سونئەدا، لەنىوان بەرداشى دوو گەمەى سىياسى توركى و ئىرانىدان. بەشىكىان روولە ئەنكەرە و بەشىكى دىكەشيان روويان لە ھىزەكانى نىك لە ئىران، وەك گرووپەكانى حەشە بە تايەتى رىخراۋى بەدرە. بەلام ھەرچۇنىك بىت، ئەوان لە دۇسىيەى خاك دا لە عىراق بۇ كورد بايەخىكى زۇريان ھەيە. بۇ نموونە، ھەرچەندە بەرەى توركىمانى لە ئاستى عىراقدا ھىزىكى يارىگۇر نىيە بەلام، لە دۇسىيەى كەركووكدا ئەكتەرىكى كىلىيە ۋەھلۇيىستەكەى چۇن بىت، دەتوانىت كارىگەرى لەسەر دۇخى ئەوئە دابىت. ئا لىزەوہيە كە گۇرانكارىيەكانى سىياسەتى توركىمانى بۇ ھەرىمى كوردستان بايەخدار دەبىت.

ئىنجا لەو رووداۋەى "سالىلىق"دا پرسىيارەكە ئەوہيە كە گەلۇ "وازھىنان"ى سەرکردەيەكى "پان توركىست" كە لە 2010 ۋە سەرۇكاپەتى بەرەى توركىمانى كرووۋە و ھاتنى حەسەن توران كە باگراۋوندىكى ئىسلامى- نەتەوگەراى ھەيە دەتوانىت چ و اتايەكى ھەبىت؟ پالئەرەكانى ئەو گۇرانە چى بوون؟ لەوئەش گرنىگر، ئايا ئەمە دەتوانىت رىگا بۇ رىبازىكى سىياسىى نوپى بەرەى توركىمانى لە دۇسىيەى كەركووك بكاۋە؟

"وازھىنان" يان "لادان"

لە رۇژانى كۇتايى مانگى ئادارى ئەمسالدا ئەرشدە سالىلىق وازى لە سەرۇكاپەتى بەرەى توركىمانى ھىنا و حەسەن توران شوپنى گرتەوہ كە لە 2018 ۋە جىگرىيەتى. سالىلىق لە يەكەم كاردانەوہى شەخسى خۇيدا دواى ئەو رووداۋە، رايگەپاندوۋە كە بە راۋىژ لەگەل ھەندىك لە سەرکردەكانى دىكە بربارى وازھىنانى داۋە. بەلام ئەوئەشى گوتوۋە كە ئەو "بىيارە بۇمەن ھىچ ئاسان نەبوو. ئىستاش نامەوئ لەسەر وردەكارىيەكانى قسە بىكەم." دواترىش گوتەى نووسەرىكى توركى ھىناۋەتەوہ كە دەلىت: "ھەندىكجار وشەكان ناتوانن ھەموو شت بگەپەن." [1] بىشترىش لە لاپەرەى خۇى لە توپتەر گوتبوۋى كە "ھەندىك پارتى توركىمانى" بوونەتە "داردەستى دەرەكى" و دەپانەوئ بەرەى توركىمانى دابەشبىكەن. بەمەس ئامازەى بە دوو فاكترى ناوخۇبى و دەرەكى لە وازھىنانەكەيدا كرووۋە. ئەم قسانەى سالىلىق ئەو گومانانەى درووستكرووۋە كە ئەو بە نابەدلى وازىھىناۋە و بە واتايەكى دى لاپراۋە. ھەلبەت بەپاننامەيەكى بەرەى توركىمانى لەوبارەيەوہ، ئامازەى ھەبوونى جۇرئىك لە سازشى لە نىوان سالىلىق و ئەو لايەن يان لايەنانەى تىدايە كە وىستووپانە لەسەركار لاپچىت. بەپنى بەپاننامەكە، سالىلىق لەمەدووا "خۇى بۇ كارى سىياسى تەرخاندەكات و لە پىش و پاش ھەلبۇاردنى داھاتوۋى عىراق، بەناۋى پىكھاتەى توركىمانىيەوہ، بۇ ۋەگرىتنى مافەكانىيان دانوستاندن دەكات." [2] ئەمەش لەوانەيە واتاي ئەو بەدات كە چانسى ئەوہى دەبىت لانىكەم بۇ خولىكى دىكە پەرلەمانتار بىت، يان خۇى يان كەسىكى نىك لە خۇى، پۇستىك لە حكومەتى داھاتوۋ ۋەربىگىت. ھەلبەت دواى ئەو بەپاننامەيە، سالىلىق گوتوۋپەتى كە ئەو ئىدى لەمەدووا، تاك و پەرلەمانتارىكى توركىمانىيە! بەمەش، ئەو دىمەنەى لىلتىركرووۋە كە لە داھاتوۋى بەرەى توركىمانىدا چ رۇلىكى دەبىت.

ئەنكەرە لاپداۋە؟

كاتى "وازھىنانەكەى سالىلىق" ئەۋىش چەند رۇژ دواى ئەوہى كە لە 24 ى ئادار بۇ بەشدارى لە سالىلىق سەرکردەيەكى نەتەوگەراى توركىا (موحسىن يازىجى ئوغلو) سەردانى ئەنكەرەى كروبوو، ئەو گومانەى بەھىزكرووۋە كە حكومەتى توركىا داۋاى وازھىنانى لىكردىت. رۇژى 27/3/2021، سەرکردەيەكى "ئىبى پارتى- يەكلىك لە پارتە نەتەگەراكانى توركىا كە نەپارى حكومەتى ئىستايە." بەناۋى ۋەدات يەنەرە، باسى لەوہ كروبوو كە ئەنكەرە بەتەمايە سالىلىق لەسەركار لاپدات. [3] رۇژى دواترىش سالىلىق وازىھىنا. جىي ئامازەيە كە لە سەردانەيدا بۇ ئەنكەرە، ئەرشدە سالىلىق كۇبوونەوہى لەگەل مەنسور ياۋاش سەرۇكى شارەوانىي ئەنكەرەش كروبوو كە لەدوۋاپىن ھەلبۇاردنى شارەوانىيەكانىدا تۋانىبوۋى لەسەر لىستى جەھەپە- پارتى گەلى كۇمارى، لە كاندىدەكەى ئاكارىتى بپانەوہ كە مەھەپەش پىشگىرى لىدەكرد. ھەرچەندە دىدارى سالىلىق لەگەل مەنسور ياۋاش كە بۇخۇى كەسىكى نەتەوگەرايە و پىشترىش ئەندامى مەھەپە بوو، لەوانەيە بابەتتىكى ئاسايى بىت، بەلام ئەمە لە سەرۋەندى بۇبوونەوہى ھەوالەكانى وازھىنانىدا، ۋەك كاردانەوہيەكى سىياسى تەماشىا كرا.

بابەتى وازھىنانى ئەرشدە سالىلىق چەندە رووداۋىكى محەلى بىت، لە توركىا ۋەك مۇزىكى سىياسەتى نىوخۇى لىھات و زۇرئىك لە

نەتەۋەگەرەكەن توركىيا رەخنەبان لە حكومەت گرت كە گواپە پالى بە سالى وە ناوہ تا وازبىنىت. دەولەت باخچەلىش وەك گەورەترىن پالپشتىكارى حكومەتى ئەنگەرە، لە بەياننامەيەكدا تەنبا سوپاسى سالىحى كىردوۋە بۇ كارەكانى رابردوۋى و شتىكى ئەوتۆي لەسەر وازەينانەكەي باس نەكردوۋە! پىشتىرىش چەندىنجا باسى ئەو كرابوو كە حكومەتى ئاكارىتى لە سەردەمى سەرۋاكابەتى ئەحمەد داودئوغلۇدا ويستوۋىپەتى ئەرشەد سالىحى لابلەرىت بەلام سەرىنەگرتوۋە. ھەلبەت راستى ئەو ھەوالە تا ئىستاش پىشتراست نەكراۋەتەو بەلام، ھەندىك لەسەرچاۋەكانى نىزىك لە بەرەي توركىمانى دەلىن لادراۋە. ئەگەر وابت، بەگشتى دەتوانىن بىزىن لەوانەيە، بابەتى ھەلبىزاردنى داھاتوۋى عىراق، نىزىكوۋنەۋەي ئەرشەد سالىحى لە ئىران و گروپپەكانى ھەشىدى شەعبى و ناكۆكىيە ناوخۆيەكان گىرنگىرىن ھۆكارەكانى "لادان" سالىحى بوۋىن.

ئەرشەد سالىحى بە ئەندازىرى نىزىكردنەۋەي توركىمانى شىعبى و توركىمانى سوۋنى زانراۋە و لە دواي 2017 ۋە لانىكەم سەرۋاكابەتى دىدارى دوو ۋەفدى تىكەلەۋى توركىمانە شىعبە و سوۋنەكانى بۇ توركىيا كىردوۋە. جارى يەكەم لەدواي گىشتىرسى لە 2017، ئەو ھۆكارىك بوو بۇ پەيوەندى توركىيا لەگەل توركىمانە شىعبەكان و تەننەت ھەندىك لە فەرماندە توركىمانەكانى ھەشىدى شەعبى، ۋەكوو پىلماز نەجارىشى برە توركىيا. [4] جارىكى دىكەش لەدواي ھەلبىزاردنى 2018، ھەموو پەرلەمانتارە توركىمانەكانى ھەشىدى شەعبى، ۋەكوو پىلماز بەرپىرسانى ئەنگەرە كۆبوۋنەۋە. ئەمەش ئەو ۋەختانە بوو كە فاتح يىلدىز بالىۋىزى ئەۋكاتەي توركىيا لە بەغدا وىنەيەكى بىلاۋكردبوۋەۋە كە ئاللى ھەشىدى شەعبى بە دەستەۋە گىرتبوو: نىشايەكى سەردەمىك كەۋا توركىيا و ئىران سەبارەت بە پرسى كورد، سەبارەت بە سوۋرىا و رووداۋەكانى دىكە ناۋچەكە روۋيان لە ھاۋكارىيەكى زىاترى يەك كىردبوو! ئەگەر ئەم دىمەنەشمان لە پىشچاۋبىت، ئەوسا وازەينانى ئەرشەد سالىحى ۋەك كەسىكى ديار لە نىزىكردنەۋەي توركىيا و توركىمانە شىعبەكان، ئەۋىش لە سەردەمىكدا كە خەرىكە جارىكى دىكە درزى ناكۆكىيەكانى توركىيا و ئىران لە عىراق و باقى شوپىنەكانى دىكە گەورەتر دەبىت، ئەو گومانە بەھىزتر دەكات كە لەوانەيە "وازەينانەكە" تەنبا رووداۋىكى ناوخۆيى نەبىت.

لەلايەكى دىكەۋە، ياساى نوپى ھەلبىزاردن ئەو نىگەرەننىيە بۇ بەرەي توركىمانى درووستكردوۋە كە نەكا نەتوانىت ئەو 3 كورسىيانە جارانى خۇي بە دەستبەھىننەۋە. لەبەر ئەۋەش، درووستكردنى ھاۋناھەنگىيەكى زىاتر لە بەينى حزب و گروپپە جىاۋازە توركىمانىيەكان ۋەك پىۋىستىيەك بۇ ئەۋان دەرگەۋىت. بەپى ھەندىك لە زانىبارىيەكان، بەشىك لەۋ ھىزب و گروپپانەش ۋەك توركىمان ئىلى- رىاز سارى كەھىيە و ۋەقى توركىمانى- توران كەتانە، لە سىياسەتەكانى سالىحى نارازى بوۋىن.

ئەنجام

"وازەينانى" ئەرشەد سالىحى تەنبا رووداۋىكى محەلى و ناوخۆيى و توركىمانى نىيە. ئەمە دەتوانىت رەھەندىكى سىياسى دەرەكىشى ھەبىت. لەوانەيە توركىيا جارىكى دىكە بە تەماي گىلگىرەندەۋەي توركىمانەكانى نىزىك لە خۇي و دىارىكردنى سنوۋرەكانى بىت لەگەل ئىران لە نىۋو توركىمانەكاندا. لەۋانەيە گۆرپىنى سەركىردەبەكى ناسىۋنالىيەت بۇ سەركىردەبەكى ئىسلامى - نەتەۋەگەر، ھۆكارىك بىت بۇ كىردنەۋەي دەرگى سەردەمىكى نوچ لە سىياسەتى بەرەي توركىمانى بە تايبەتى لە كەركووك.

ئەم وازەينانە چەندەي بابەتىك بىت بۇ يەكخستەۋەي توركىمانەكان لە كەركووك، دەشنى ئەۋەندەش دەرەفتى نىزىكوۋنەۋەيەكى گىرمانەيى كورد و توركىمانىش پىرەخسىنىت. خالىكى جىگى سەرنج ئەۋەيە كە ئەم "وازەينانەي سالىحى" 14 رۇژ دواي ئەۋە ھات كە بەرەي توركىمانى، دواي 18 سال، لە ناۋەراستەكانى مانگى رابردوۋا ئۆففىسى خۇي لە ھەۋلىز كىردبوۋەۋە. [5] لەم قۇناخەي ئىستاشدا ھەرىمى كوردستان زىاتر لەجاران بايخەي بە پرسى توركىمان و داۋاكارىيەكانىان داۋە.

يەككە لە گىرنگىرىن تايبەتمەندىيەكانى سىياسەتى بەرەي توركىمانى لەسەردەمى سەرۋاكابەتى ئەرشەد سالىحىدا، زىادبوۋنى ناكۆكىيە لەگەل كورد و نىزىكوۋنەۋەي زىاتر لە گروپپەكانى توركىمانە شىعبەيەكان بوو. ئەۋخاۋەنى ھەلوپىستىكى توندى نەتەۋەگەرەيى توركىمانىيە. بە نىموۋنە يەككە لەۋانەيە كە لە شەرى ئەمدوۋايەي ئەرمەنستان و ئازەربايجاندا، داۋاي خۇبەخشى بۇ ئازەربايجان كىردبوو. ئەو ھاۋشىۋەي پارتى بزوۋنەۋەي نەتەۋەگەرەيى توركى (مەھەبە) دەستى بە نىشانەي "گۆرگ" بەرزەكاتەۋە كە سىمبولى ھاۋبەشى نەتەۋەگەرەكانە. ھەسەن تورانىش كە شوپىنى ئەۋى گىرتۋەتەۋە، پاشخانىكى ئىسلامى نەتەۋەگەرەي ھەيە. يەككە لەۋ رووخسارانەشە كە لەسەردەمى ئارامىي رىزەي پەيوەندىيەكانى كورد و توركىمان لە نىۋەي يەكەمى 2000 كاندا زىاتر دەرەكەۋەت. ئەۋكاتەي كە ئەو پەيوەندىيەنەش لە دواي 2010 ۋە بەرەبەرە گىرتر بوۋىن، رۇلى كەسانى ۋەك ئەرشەد سالىحى زۇر زىاتر بوۋىن. ھەلبەت ھەسەن توران لە 2018 ۋە جىگىرى سالىحى بوۋە و چاۋەروانناكرىت گۇرانىكى خىرايى رىشەي بىكات بەلام، پالئەرەكانى گۇرانى سىياسەتى بەرەي توركىمانى زىاتر بوۋىن. ھەلبىزاردن ۋادەكات كە بەرەي توركىمانى ناچاربىت گۆچ لە دەنگە جىاۋازەكانى لايەنە توركىمانىيەكانى دىكەش بگىرىت كە بەشىكىان ۋەك توركىمان ئىلى- رىاز سارى كەھىيە زۇر پراگماتىكانەتر تەماشاي پەيوەندىيەكانى كورد و توركىمان دەكەن. گۇرانى ئەرشەد سالىحى، دەتوانىت زەمىنەيەك بۇ ھەرىمى كوردستان درووستبىكات تا بە سىياسەتەكانى خۇي سەبارەت بە كەركووك و دۇسىيەي پەيوەندىيەكان لەگەل توركىماندا بچىتەۋە. راست و ناراستەكانى رابردوۋى ئەو سىياسەتە ھەرچۇننىك بىن، باشتروايە ئەۋە لە پىشچاۋ

بگیریت که تورکمانه‌کان له پارێزگای دیاله‌وه هه‌تا موسڵ سنوورێکی ئەتێکی جیاوازیان له‌نیوان کورد و عه‌ره‌ب درووستکردوو و هاشا له‌ کارێگه‌ری پێگه‌ی ئەوان، له‌سه‌ر دۆسیه‌ی ناوچه‌ کوردستانیه‌کانی ده‌ره‌وه‌ی هه‌رێم ناگریت.

[1]-

<https://qha.com.tr/haberler/guncel/turkmen-lider-salihi-den-istifasinin-ardindan-ilk-aciklama-mucadeleye-hep-birlikte-de/vam-edecegiz/312635>

<https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/iraq/28032021-> [2]

[/https://serbestiyet.com/featured/analiz-ankara-irak-turkmen-cephesinin-milliyetci-liderini-neden-istifa-ettirdi-55487-](https://serbestiyet.com/featured/analiz-ankara-irak-turkmen-cephesinin-milliyetci-liderini-neden-istifa-ettirdi-55487-) [3]

[/http://old.qha.com.ua/tr/turk-dunyasi/cumhurbaskani-erdogan-turkmen-heyeti-ile-gorustu/161187-](http://old.qha.com.ua/tr/turk-dunyasi/cumhurbaskani-erdogan-turkmen-heyeti-ile-gorustu/161187-) [4]

<https://www.rudaw.net/turkish/kurdistan/140320213-> [5]